

УДК 378.147'25(73)

Альона НАКОНЕЧНА,
аспірант Хмельницького національного університету,
м. Хмельницький

САМОСТІЙНА НАВЧАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ У СУЧАСНОМУ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ

У статті представлено результати узагальнення психолого-педагогічної літератури та контент-аналіз понять “самостійність”, “самостійна робота”, “позааудиторна робота”, “індивідуальна робота”, “навчальна діяльність”, “самостійна навчальна діяльність”, “самонавчання”, “самоосвіта”, “саморегульоване навчання”, “автономне навчання” та з’ясовано їхній взаємозв’язок. На підставі зіставлення термінів подано трактування самостійної навчальної діяльності майбутніх перекладачів як усвідомлену, вільну за вибором внутрішньо мотивовану діяльність, яка є наслідком правильно організованої аудиторної навчальної діяльності, що мотивує на самостійне розширення, поглиблення й продовження навчання у вільний час. Вона передбачає виконання студентом низки дій, а саме: усвідомлення мети своєї діяльності, визначення особистісного значення навчальних завдань, підпорядкування їх вирішенню інших інтересів і форм зайнятості, самоорганізацію в розподілі навчальних дій у часі, самоконтроль тощо.

Ключові слова: самостійна навчальна діяльність, майбутні перекладачі, позааудиторна робота, індивідуальна робота, самонавчання, саморегульоване навчання.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Формування внутрішньої потреби до самонавчання є вимогою часу й умовою реалізації

особистісного потенціалу. Здатність особистості до самоствердження, самовдосконалення та саморозвитку залежить від її індивідуального залучення до самостійного процесу одержання нових знань. Вирішення цього завдання здійснюється через пошук змісту, форм, методів і засобів навчання, що забезпечують розширення можливостей розвитку, саморозвитку й самореалізації особистості. Одним із основних видів навчальної діяльності, яка суттєво впливає на якість професійної підготовки фахівців, у тому числі перекладачів, є їх самостійна навчальна діяльність. Дослідження нормативно-правових та науково-методичних особливостей організації самостійної навчальної діяльності студентів надало змогу зафіксувати низку проблем, зокрема відсутність сучасних дієвих організаційно-дидактичних інструментів та впливів для забезпечення якісної організації самостійної навчальної діяльності у системі вищої освіти для формування у студентів умінь навчатися впродовж життя. Суспільна потреба у висококваліфікованих, конкурентоспроможних перекладачах-професіоналах зумовлює необхідність пошуку і розроблення якісно нових підходів до їх професійної підготовки відповідно до світових стандартів.

Здійснення якісного компаративного аналізу передбачає занурення у педагогічну концептологію для з'ясування та зіставлення окремих термінів-концептів.

Мета статті – проаналізувати сутність самостійної навчальної діяльності майбутніх перекладачів у сучасному науково-педагогічному дискурсі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Теоретичну і практичну цінність мають наукові розвідки, в яких висвітлено різні аспекти означеної проблеми, зокрема: засоби активізації самостійної навчальної діяльності студентів (Н. Грекова, Я. Сприєслис); особливості організації самостійної роботи в умовах особистісно-орієнтованого навчання (В. Луценко); здійснення контролю за самостійною роботою студентів (Н. Краєвська); упровадження технологій організації самостійної позааудиторної роботи майбутніх учителів (І. Бобаківа, М. Донченко, О. Коношевський, З. Кучер, Н. Сидорчук, І. Шай-

дур, Н. Шишкіна), організація самостійної роботи в процесі вивчення іноземної мови (І. Задорожна, С. Заскалета, М. Князін, М. Смірнова, Н. Ягельська). Науковці переконані, що досягнення сформованості у студентів самостійності багато в чому залежить від уміння самостійно здобувати, опрацьовувати й використовувати інформацію в процесі освітньої і наукової діяльності.

У зарубіжній педагогіці безперечно важливе значення мають дослідження американських учених Дж. Броуді, Р. Броккет, С. Брукфілда, К. Вошборн, П. Дрессела, Г. Глісона, Б. Зіммермана, П. Карра, Ф. Кенді, Р. Коеніга, М. Понтонна, Р. Хемстри та ін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Організація самостійної навчальної діяльності є однією з найважливіших і широко обговорюваних проблем, пов'язаних із набуттям освіти у вищій школі з позицій вимог сучасної дидактики. На основі вивчення психолого-педагогічної літератури виконано контент-аналіз ключових понять: “самостійність”, “самостійна робота”, “позааудиторна робота”, “індивідуальна робота”, “навчальна діяльність”, “самостійна навчальна діяльність”, “самонавчання”, “самоосвіта”, “саморегульоване навчання”, “автономне навчання” та з'ясовано їх взаємозв'язок. Установлено, що переповнення академічного дискурсу термінами-синонімами, що використовуються для характеристики самостійної навчальної діяльності, призводить до використання різними авторами однакових понять для опису різних педагогічних явищ і процесів та навпаки. Водночас існують розбіжності у трактуванні поняття “самостійна навчальна діяльність” у зв'язку із наявністю значної кількості термінів-синонімів і можливістю різного їх тлумачення. Розкриємо сутнісні характеристики окремих понять.

Звертаючись до вивчення проблемного поля, виходимо з того, що педагогічна діяльність – динамічний, комплексний процес виконання системи дій, що спрямовані на розв'язання освітніх чи навчальних завдань під впливом вікових та індивідуальних особливостей студентів та стилю діяльності викладача.

Зростання інтелектуальної складової в усіх сферах життя вимагає від студента – майбутнього перекладача здатності вийти на високий

рівень знань на основі реалізації положень компетентнісного підходу, що передбачає сформованість відповідних сучасних компетенцій, професійно важливих особистісних якостей особистості, пов'язаних з готовністю випускника адаптуватися до професійної діяльності. Професійна підготовка перекладачів – це цілісний, неперервний процес, який передбачає оволодіння теоретичними знаннями, практичними вміннями й навичками на когнітивному, діяльнісному та особистісному рівнях, що необхідні для виконання професійних завдань з урахуванням специфіки мовного потенціалу, культурних і національних особливостей країн, особистісних характеристик комунікантів, вимог до адекватності та правильності перекладу як професійного продукту [1, с. 8–9]. Зарубіжний досвід показує, що важливе місце у професійній підготовці посідає самостійна навчальна діяльність.

Зауважимо, що “самостійність” формується в процесі навчальної та соціальної взаємодії у різних аспектах, зокрема в пізнавальному, мотиваційному, змістовому й процесуальному, гармонійне поєднання яких є процесом самостійної навчальної діяльності. Самостійна навчальна діяльність може виникнути в результаті внутрішнього спонукання, мотивації студентів чи стимулюватися зовнішніми вимогами, умовами, що можуть викликати позитивний або негативний ефект.

Аналізуючи наукові роботи педагогів і психологів, з'ясовано, що самостійна навчальна діяльність впливає на структуру особистості, сприяє особистісно-значущим процесам, життєвим планам, формуванню суб'єктної позиції, сприяє розвитку самостійності і творчої активності, підвищує інтерес до навчання, забезпечує успішність освітньої та професійної діяльності. Термін “навчання”, на думку В. Бондаря, означає “привласнення соціального досвіду суб'єктом освіти шляхом самовключення в навчальну діяльність” [2, с. 76]. Організація навчальної діяльності студентів передбачає включення поряд з аудиторною формою навчання, позааудиторну діяльність, зайнятість, загальну самостійну діяльність, причому за різними напрямками. Самостійна навчальна діяльність – ширше поняття, ніж індивідуальна і самостійна робота, і повинна розглядатися як вища форма освітньої діяльності, без освоєння якої неможливо досягти кінцевої мети освіти

у вищій школі – формування умінь до самоосвіти та самовдосконалення впродовж життя.

Організація освітньої діяльності у ВНЗ охоплює аудиторну, позааудиторну, індивідуальну і самостійну роботу з певного навчального предмета. Відповідно до Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах України (1993 р.) та Закону України “Про вищу освіту” (2014 р.) самостійна робота студента є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від аудиторних навчальних занять. Навчальний час, відведений для самостійної роботи, регламентується робочим навчальним планом і повинен становити, як правило, від 1/3 до 4/5 від загального обсягу навчального часу студента, відведеного для вивчення конкретної дисципліни. Зміст самостійної роботи студента над конкретною дисципліною визначається робочою програмою навчальної дисципліни, методичними матеріалами, завданнями та вказівками викладача. Самостійна робота студента забезпечується системою навчально-методичних засобів, передбачених для вивчення конкретної навчальної дисципліни: підручник, навчальні та методичні посібники, конспект лекцій викладача, практикум, методичні вказівки щодо самостійного опрацюванням дисципліни тощо. Методичні матеріали для самостійної роботи студентів повинні передбачати можливість проведення самоконтролю з боку студента. Для самостійної роботи студенту також рекомендується відповідна наукова та фахова монографічна і періодична література. Навчальний матеріал, передбачений робочою програмою навчальної дисципліни для засвоєння студентом в процесі самостійної роботи, виноситься на підсумковий контроль поряд з навчальним матеріалом, який опрацьовувався під час проведення навчальних занять. Індивідуальні завдання є різновидом самостійної роботи, однією із форм організації навчання у вищій школі, яка має на меті поглиблення, узагальнення та закріплення знань, які студенти одержують у процесі навчання, а також застосування цих знань на практиці. До індивідуальних завдань належать реферати, індивідуальні навчально-дослідні завдання, розрахункові, графічні, курсові

та дипломні проекти (роботи) тощо. Індивідуальні завдання студент виконує самостійно при консультуванні викладача.

Водночас науковці у трактуванні поняття “самостійна робота” зосереджують увагу на слові “робота” й відносять до неї різноманітні види навчальних завдань, що студенти виконують без сторонньої допомоги, але за завданням викладача. Самостійною роботою майбутніх перекладачів є складання планів, конспектування, рецензування, користування словниками, робота з дидактичним матеріалом; спостереження, моделювання тощо. Відповідно, самостійна робота містить усі види навчальної діяльності, що виконуються без безпосереднього контролю з боку викладача. Як бачимо, розуміння слова “робота” не як результату певної діяльності, а як процесу отримання певного результату характеризує самостійну роботу в загальноприйнятому розумінні як самостійну навчальну діяльність, об’єктом якої є навчальне завдання. Однак це не означає, що “діяльність” і “робота” є взаємозамінними. Поняття “діяльність” ширше і містить у собі поняття “робота” як частину цілого, як конкретний вид діяльності. Ядром самостійної навчальної діяльності є пізнавальне завдання, яке, відображаючи її цілі, водночас є засобом конструювання змісту освіти у формі завдань, формування суспільно значущої діяльності й управління процесом її формування [3; 4].

Участь у проблемно-пошуковій діяльності – необхідна умова формування самостійності студентів-перекладачів. Проблемно-пошукові завдання дають можливість засвоїти технологію їх вирішення, відпрацювати прагнення до пошукового пізнання, опанувати прийоми перенесення засвоєних знань і набутих умінь у нові ситуації навчання й професійну діяльність перекладача. Активні економічні, професійні й освітні контакти з різними країнами світу викликають зацікавленість до вивчення іноземної мови як засобу отримання необхідної інформації. Найважливішими механізмами перекладацької діяльності є сприйняття тексту (інформації), запам’ятовування, перехід від однієї мови до іншої, оформлення перекладу та синхронізація перекладацьких операцій. Це вимагає від студентів умінь самостійно

знаходити, аналізувати, систематизувати й використовувати необхідну інформацію.

У зарубіжному (американському) науково-педагогічному дискурсі для опису поняття “самостійна навчальна діяльність” використовується чимала кількість термінів-синонімів, а саме:

self-regulated learning (саморегульоване навчання) (B. McCombs, B. Zimmerman, D. Schunk, M. Martinez-Pons, S. Tonks, A. Taboada);

self-directed learning (самоспрямоване навчання) (P. Carr, M. Ponton, K. Washbourne);

self-instruction learning (самоорієнтоване навчання) (J. Blatt, C. Hughes, K. Hugo);

self-learning (самонавчання) (A. Gross, D. Katan)

self-access learning (самодоступне навчання) (L. Dickinson, D. Katan, A. Wenden);

independent learning (незалежне навчання) (M. Derrick, M. Healey);

autonomous learning (автономне навчання) (B. McCombs, M. Ponton, N. Rhea);

individual learning (індивідуальне навчання) (A. Burke, G. Caputo, H. Simon, D. Robinson).

Так, Б. Зіммерман присвятив свої наукові дослідження питанню розмежування синонімічних понять, які вживаються для позначення самостійної роботи у контексті вивчення іноземної мови. Він здійснив цілісний науковий аналіз використання термінів “самоінструктування”, “самонавчання”, “автономне навчання”, “самоспрямоване навчання”, “незалежне навчання”, “саморегульоване навчання” [5]. М. Помпон та Н. Реа ототожнюють поняття “самонавчання” з “автономним навчанням”. Самостійність під час автономного навчання може бути повною, коли студент сам контролює власні навчальні рішення і дії, або частковою, коли виконання самостійної роботи регламентується навчальною програмою курсу [6]. К. Карр розглядає автономне навчання і самоспрямоване навчання як синонімічні поняття та вбачає в самокерованому навчанні процес, метод і філософію освіти, за допомогою якої студент отримує знання шля-

хом докладання власних зусиль і розвиває здатність до критичного оцінювання власних результатів [7].

Феномен “саморегульоване навчання”, на переконання Б. Зіммермана та Д. Сканка, містить три складові: здатність використовувати метакогнітивні стратегії (розуміння найоптимальніших шляхів організувати виконання самостійної роботи); здатність ефективно керуватися когнітивними стратегіями (оптимальне отримання навчальної візуальної чи аудіальної інформації); розуміння значення мотивації, когнітивних і метакогнітивних аспектів виконання самостійної роботи. Зазначимо, що таке уявлення авторів про саморегульоване навчання базується на усвідомленні надзвичайної важливості високого рівня мотивації студентів для реалізації когнітивного та метакогнітивного аспектів виконання самостійної роботи.

Висновок. Отже, проведений аналіз наукової літератури дав підстави стверджувати, що науковці присвятили свої дослідження з’ясуванню особливостей вживання описаних вище термінів у різних педагогічних контекстах. Ці поняття, по суті, описують процес самостійного здобуття студентом знань, формування вмінь і навичок, необхідних для успішного опанування майбутньої професії і розглядають особистість з індивідуальними навчальними потребами як суб’єкта навчання. Наведені поняття підкреслюють процесуальність самостійної навчальної діяльності, у процесі якої студенти формують і розвивають цінності, знання, вміння та навички; наголошують на їх особистій відповідальності за визначені навчальні цілі, за ставлення до навчальних завдань; акцентують увагу на значенні мотивації, самостійного цілепокладання, створення оптимального навчального середовища для самостійної роботи тощо. На підставі зіставлення термінів трактуємо самостійну навчальну діяльність як усвідомлену, вільну за вибором внутрішньо мотивовану діяльність, яка є наслідком правильно організованої аудиторної навчальної діяльності, що мотивує на самостійне розширення, поглиблення й продовження навчання у вільний час. Вона передбачає виконання студентом низки дій, а саме: усвідомлення мети своєї діяльності, визначення особистісного значення навчальних завдань, підпорядкування їх вирішенню інших

інтересів і форм зайнятості, самоорганізацію в розподілі навчальних дій у часі, самоконтроль тощо.

Перспективи подальших наукових розвідок у даному напрямі полягають у з'ясуванні мети та завдань самостійної навчальної діяльності майбутніх перекладачів, а також в охарактеризуванні методологічних підходів до організації самостійно навчальної діяльності у професійній підготовці майбутніх перекладачів.

Список використаної літератури

1. Сергеева О. В. Професійна підготовка перекладачів в університетах Великої Британії : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти" / О. В. Сергеева ; Черкас. нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. – Черкаси, 2012. – 20 с.
2. Бонда В. І. Дидактика : навч. посіб. / Володимир Іванович Бондар. – К. : Либідь, 2005. – 264 с.
3. Рогова О. В. Формування пізнавальної активності студентів у процесі самостійної роботи / О. В. Рогова // Напрямки наукових досліджень кафедри педагогіки. Педагогіка та психологія : збірн. наук. праць / за ред. В. І. Лозової. – Харків, 1997. – С. 39–41.
4. Ткаченко М. В. Самостійна робота студентів як чинник професійного становлення майбутнього фахівця / М. В. Ткаченко // Наука і освіта. – 2008. – № 1–2. – С. 107–110.
5. Zimmerman B. J. Self-regulated learning and performance / B. J. Zimmerman and D. H. Schunk (Eds.) // Handbook of self-regulation of learning and performance. – New York : Routledge, 2011. – P. 1–12.
6. Ponton M. K. Autonomous learning from a social cognitive perspective / Ponton M. K. & Rhea N. E. // New Horizons in Adult Education and Human Resource Development. – 2006. – 20(2). – P. 38–49.
7. Ponton M. K. The relationship between self-efficacy and autonomous learning / Ponton M. K., Derrick M. G., Carr P. B. & Hall J. M. // Paper presented at the 18th International Self-Directed Learning Symposium (Cocoa Beach, FL). – 2004, February.

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор Діденко О. В.

Стаття надійшла до редакції 2.11.2016

Наконечная А. **Самостоятельная учебная деятельность будущих переводчиков в современном научно-педагогическом дискурсе**

В статье представлены результаты обобщения психолого-педагогической литературы и контент-анализа понятий “самостоятельность”, “самостоятельная работа”, “внеаудиторная работа”, “индивидуальная работа”, “учебная деятельность”, “самостоятельная учебная деятельность”, “самообучение”, “самообразование”, “саморегулирующееся обучение”, “автономное обучение” и установлена их взаимосвязь. На основании сопоставления этих понятий дана трактовка самостоятельной учебной деятельности будущих переводчиков как осознанной, свободной по выбору внутренне мотивированной деятельности, которая является следствием правильно организованной аудиторной учебной деятельности, мотивирует на самостоятельное расширение, углубление и продолжение обучения в свободное время. Она предусматривает выполнение студентом ряда действий, а именно: осознание цели своей деятельности, определение личностного смысла учебных задач, подчинения их решению других интересов и форм занятости, самоорганизацию в распределении учебных действий во времени, самоконтроль и тому подобное.

Ключевые слова: *самостоятельная учебная деятельность, будущие переводчики, внеаудиторная работа, индивидуальная работа, самообучение, саморегулирующееся обучение.*

Nakonechna A. **Self-learning activity of the future translators in the modern scientific and pedagogical discourse**

The paper concluded that one of the main types of learning activities that significantly affect the quality of training of specialists, including translators, is their self-learning activities. Public demand for highly competitive professional translators necessitates the search for and development of new approaches to their training according to international standards. The author presents the results of generalization of psychological and pedagogical literature and content analysis of the concepts of “autonomy”, “self-study”, “extracurricular work”, “individual work”, “educational activity”,

“self-training activities”, “self-learning”, “self”, “self-regulating learning”, “autonomous learning” and their interrelation. These concepts characterize the process of learning self-student, formation of skills necessary for successful mastering future profession. This student – the subject of study is considered as a person with individual educational needs. These concepts highlight the processual self-learning activities, during which students form and develop values, knowledge and skills; say their personal responsibility for certain educational goals for the attitude to educational problems; emphasize the significance of motivation, self-goal setting, creating an optimal learning environment for independent work, and so on.. In addition, the author refers to the foreign sources, and provides comparative analysis and comparison of some of the terms-concepts.

Based on these results, the authors presented the interpretation of self-educational activity of future translators as a conscious, free choice for internally motivated activity, which is the result of well-organized classroom learning activities, motivating for independent extension, deepening and continuation of study in their spare time. It involves a student performance of a number of actions, namely: sense of purpose of its activities, the definition of personal values of educational problems, their subordination to the interests and address other forms of employment, self-organization in the distribution of educational actions in time, self and others.

Keywords: *self-learning activities, future translators, extracurricular work, individual work, self-learning, self-regulating learning.*